

## L'eriçó de mar

(ALDC, VIII, 1782. L'eriçó de mar)

L'eriçó (*de mar*), 'equinoderm de forma globular aplanada i amb la closca eriçada de pues', deriva del llat. vg. \*ERICIÖNE (der. de ERICĪUS), amb els congèneres fr. *hérisson*, gascó *erissoun*, llenguadocià *alissoun*, dit així per comparació amb l'eriçó de terra' ("[...] cuya concha es redonda y llena de puas como el erizo terrestre [...]"), Amengual, 1858-1878, comparació calcada de *Autoridades*); l'ambigüitat dels noms de les dues espècies es desfà sovint amb determinants, presents en la tradició lèxica, especialment lexicogràfica: *eriçó marí/eriçó de la mar/ariçó del mar* enfront de *ariçó de la terra, animal de la terra*. La primera doc. és del s. XIV, en una traducció de l'àrab, i continua en diccionaris posteriors (*Busa-Nebrija*, Font, Torra): en ambdós casos seria un calc de les fonts (àr., cast. o llat.), però no es pot dubtar de la genuïnitat del mot, atesa l'àrea geogràfica i la coincidència de l'espai mall. i val. amb la de la lexicografia regional (Mayans, 1787; Sanelo, 1802; Figuera, 1840; Escrig, 1851; Amengual, 1858-1878; Cabrera, 1868). Var.: *auriçó* 69, modificació de *oriçó*, pron. [urís'o], per influència de *oriç*, amb un diftong [əw] degut a l'alternança del tipus [əw]cell/[u]cell; *eriçó de mart* 63, *eriçó de marc* 55, amb el reforç dental o velar de mots acabats en -r final, com *cort* 'cor' (Veny, 2013 a); *esteriçó de mar* 118, potser d'encreuament amb *estrella*. Quant a *oriç* ([ur'is]) 42, es tracta d'un der. de ERICĪU, passant per *eriç* (cf. llenguadocià *eris*, cast. *erizo*, it. *riccio*), que ha canviat la vocal inicial per o ([u]), potser per una homonimització amb *orí* (*orins*), *orina* (< ŪRĪNA), l'antiguitat del qual es pot deduir de la seva presència toponímica (*L'Oriçol*); la mateixa atracció d'aquell mot, sovint realitzat *aurí*, explicaria [u]riç, per l'alternança explicada [əw]/[u] (cf. port. *ouriço*, gall. *ourizo*). Pel que fa a *eriço* 171, *ariço* 157, es tracta de manlleus al cast. *erizo*, més que a partir d'un pl. *eriços*, *ariços*.

De *garota* s'han proposat diversos ètims, entre els quals el que té més probabilitats de versemblança és el que fa procedir el mot de *garon*, una salsa entre els ingredients de la qual intervenia la garota (avui *fer garo*, per la costa empordanesa, vol dir 'anar a agafar

garotes'); a partir de \*GARUCULA s'hauria passat a \**garolla* i d'aquí, per canvi de sufix, *garota* (com *granolla* esdevingué *granota* [Corcoll, 2017: 287 i 312]), reduït per síncope a *grota* 56, 58 (com *brana* < *barana*, *vrema* < *verema*). L'atestació més antiga del mot és de 1660, sota la var. *algarota*, esdevinguda, per canvi de prefix, *angrota* 17 i *esgarota* 5. La var. *garoina* 36 partiria del mateix nucli però el canvi morfològic és difícil d'explicar.

*Bogamarí* té per base l'element *boga* 'pelló de la castanya', provinent del gal·loromànic BULGA (cf. oc. *bogo*, fr. *bogue*), relació intuïda pel gramàtic alguerès Joan Palomba i àmpliament desenrotllada per Corcoll (2017: 231-246); var. *bogomari* 79, *bogamarina* 188, 190, *vogamarí* 70, 72 (doc. men. 1751) i, a partir del determinant *marí*, el pas a un *m. vogo* 82, *bogo* 79; les formes amb v- (*vogamarí*, *vogo*) són resultat d'una homonimització amb *vogar* (< VÖCĀRE) (veg. mapa 1239).

*Capellà* i *olleta* són mots locals: *capellà* 150, 151 (var. dim. *capellanet* 147), der. de CAPPELLANUS, deu la seva motivació a una comparança de l'equinoderm amb el color negre de l'hàbit clerical; i *olleta* 184 (propi també de la Vila Joiosa i Calp) és producte d'una metàfora que ha comparat l'estri culinari amb la closca de l'eriçó de mar, sense pues. Per a aquests o altres significants i un estudi antropològic, geolingüístic i etimològic, veg. l'obra magistral de Corcoll, 2017.

Una mirada geolingüística als significants més estesos d'aquest equinoderm, com a termes generals, visibilitza la presència de *garota* a la costa empordanesa, la de *eriçó* a les costes principatina, valenciana i mallorquina i la de *bogamarí* en val., bal. i alg. La forma més antigament documentada és *eriçó*, que convivia en mall. i men. amb *bogamarí*, que hi ha perdut vitalitat i que, a jutjar per la seva presència en àrees tardanes i isolades, degué conèixer una bona tradició. Són mots normatius *eriçó de mar*, des del DOrt, 1917; *garota* (que substitueix *grota* del DOrt, 1917), des del DG<sub>1</sub>, 1932; *bogamarí*, *garoina* des del DIEC<sub>1</sub>, 1995. L'ALDC no ha recollit *castanya de mar*, que figura com a normatiu en el DIEC<sub>1</sub>, 1995.